

Canberk Koçak (İstanbul, 1988)

Galatasaray Lisesi ve Galatasaray Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü mezunudur. Yüksek lisansını Toulouse II Üniversitesi Amerika Çalışmaları Enstitüsü'nde, doktorasını ise Lizbon Üniversitesi Karşılaştırmalı Siyaset Bölümünde tamamladı. Bugüne dek Afonso Cruz, Michel Laub, José J. Veiga ve Manuel Tiago'nun çeşitli eserlerini dilimize kazandırdı.

Eulália'nın Evi'nin Canberk Koçak tarafından Portekizce aslından yapılan bu çevirisi ilk kez yayımlanmaktadır.

Eserin orijinal adı:
A Casa de Eulália
(Avante! Yayınevi, Lizbon, 1994)

MANUEL TIAGO

EULÁLIA'NIN EVİ

ROMAN

TÜRKÇESİ:
CANBERK KOÇAK

*yordam
edebiyat*

Yordam Edebiyat: 111 • Eulália'nın Evi • Manuel Tiago
ISBN 978-605-172-511-6 • *Türkçesi*: Canberk Koçak
Kitap Editörü: Dilan Keyvan • *Düzeltilme*: Safa Enis Sağlık
Kapak ve İç Tasarım: Savaş Çekiç • *Sayfa Düzeni*: Gönül Göner
Birinci Basım: Kasım 2021
© Avante!, 2019; © Yordam Kitap, 2019

Yordam Kitap Basın ve Yayın Tic. Ltd. Şti. (Sertifika No: 44790)
Çatalçeşme Sokağı Gendaş Han No: 19 Kat: 3 34110 Cağaloğlu - İstanbul
Tel: 0212 528 19 10 • W: www.yordamkitap.com • E: info@yordamkitap.com
www.facebook.com/YordamEdebiyat • www.twitter.com/YordamEdebiyat
www.instagram.com/yordamkitap

Baskı: **Pasifik Ofset** (Sertifika No: 44451)
Cihangir Mah. Güvercin Cad. No: 3/1
Baha İş Merkezi A Blok Kat: 2
34310 Haramidere / İstanbul
Tel: 0212 412 17 77

EULÁLIA'NIN EVI

ROMAN

Çok yönlü bir sanatçı, kararlı bir lider

MANUEL TIAGO
(ÁLVARO CUNHAL)

Edebî eserlerini “Manuel Tiago” mahlasıyla kaleme alan Portekizli yazar ve eylemci Álvaro Cunhal, 10 Kasım 1913'te Coimbra'da doğdu. Çocukluğunun ilk yıllarını Seia'da geçirdi. Ailesi daha sonra Lizbon'a taşınınca, Álvaro Cunhal önce Pedro Nunes Lisesi'ne, ardından da Camões Lisesi'ne yazıldı.

Liseyi bitirince, devrimci faaliyetlerine başlayacağı Lizbon'daki Hukuk Fakültesi'ne girdi. Öğrenci hareketinin bir parçası olarak 1934 yılında Üniversite Senatosuna temsilci seçildi. Bu sırada Başbakan Antonio Salazar –yürürlüğe koyduğu yeni bir anayasa ile– Mussolini İtalya'sını andıran otoriter ve korporatif bir diktatörlüğü Portekiz'de tesis eden adımları atıyordu. Cunhal ve yoldaşlarının çok zor koşullar altında, kırk yıl sürecek olan yeraltı direniş ve örgütlenme mücadelesi böylece başlamış oldu.

Siyasi faaliyetleri

Álvaro Cunhal 1935'te Portekiz Komünist Gençlik Federasyonu'nun (FJCP) genel sekreteri seçildi. 1931'den beri Portekiz Komünist Partisi (PKP) üyesiydi ve 1935'ten itibaren parti'nin yeraltı kadrosuna katıldı.

1937 ve 1940'ta iki kez tutuklandı, işkence gördü. Birkaç ay hapis yattıktan sonra serbest bırakılır bırakılmaz hemen mücadeleye geri döndü.

PKP'nin 1940-1941 döneminde yeniden örgütlenme hamlesine katıldı ve 1942'den 1949'a dek Parti Sekreteryasının bir üyesi oldu. Bu süre zarfında, parti politikalarının belirlenmesinde belirleyici bir rol oynayarak PKP'nin işçi sınıfı içinde kök salmasını ve aydınlarla gençlik üzerindeki etkisini artırmasını sağladı.

1949'da yeniden tutuklanarak 1950'li yılların tamamını faşist rejimin cezaevlerinde geçirdi. Mahkeme önünde faşist diktatörlüğü mahkûm ederek partisini savundu. Hapishanede kaldığı sürenin 8 yılını tecritte geçirdi. Lizbon Cezaevi'nden Peniche Kalesi'ndeki hapishaneye nakledildikten sonra 3 Ocak 1960 tarihinde önde gelen diğer birkaç komünistle birlikte kaleden kaçmayı başardı.

1960'ların başından 1974'te gerçekleşecek devrime kadarki süre son derece yoğun geçti. Yeniden Merkez Komitesi Sekreteryasına dahil oldu ve Mart 1961'de PKP Genel Sekreteri seçildi. Parti politikalarının belirlenmesi ve partinin siyasi eylemlerinin yönetilmesinde etkin rol oynayarak Karanfil Devrimi olarak da bilinen Nisan Devrimi'nin koşullarının oluşmasına ve gelişimine katkı sağladı.

Salazar'ın 1930'lardan beri kademeli biçimde oturtmuş olduğu ve 1968'den beri Marcelo Caetano'nun yönetiminde sürmekte olan faşist diktatörlük 25 Nisan 1974'te devrildi. Kırk yıla yakın süren yeraltı mücadelesi ve hapishane deneyimlerinin ardından Cunal, devrimin sağladığı özgürlük ortamında siyasi çalışmalarını legal zeminde sürdürdü. İlk dört Geçici Hükümet'te bakanlık ve 1975'teki Kurucu Meclis'te milletvekilliği yaptı. 1975 ile 1987 arasındaki tüm seçimlerde de meclise girmeyi başardı. 1982 ile 1992 yılları arasında Devlet Konseyi üyesiydi.

PKP'nin 1992'deki 14. Kongresi'nde kadroların yenilenmesi ve yönetimin yeniden yapılanması kapsamında genel sekreterlik görevini bıraktı ve Merkez Komitesi tarafından PKP Ulusal Konseyi Başkanlığına seçildi. Ulusal Konsey, 1996'nın Aralık ayında top-

lanan 15. Kongre tarafından lağvedilince görevine Parti Merkez Komitesi üyesi olarak devam etti.

Yaşamının sonuna dek hem siyasal hayatta hem de kültür ve sanat alanında etkinliğini sürdürdü.

13 Haziran 2005'te, 92 yaşında hayata gözlerini yumdu. Lizbon'daki cenaze törenine on binlerce kişi katıldı.

Edebî eserleri

Álvaro Cunhal, olumsuz cezaevi koşullarında bile üretken olmayı başaran çok yönlü bir insandı. Siyasi faaliyetini aralıksız sürdürürken sanatla ve edebiyatla da yoğun olarak uğraştı. “Manuel Tiago” mahlasıyla *Até Amanhã, Camaradas (Yarın Bizimdir Yoldaşlar, Yordam Kitap)*; *Cinco Dias Cinco Noites (Beş Gün Beş Gece, Tekin)*; *A Estrela de Seis Pontas (Altı Köşeli Yıldız, Yordam Kitap'tan 2022'de çıkacak)*; *A Casa de Eulália (Eulália'nın Evi, Yordam Kitap)*; *Fronteiras (Sınırlar)*; *Um Risco na Areia (Kumda Bir İz)*; *Os Corrécios*; *Sala 3 (3 No'lu Oda)*; *Lutas e Vidas (Mücadeleler ve Yaşamlar, Yazılama)*; *Os Barrigas e os Magriços (Göbekliler ve Sıskalar)* gibi pek çok edebî eser kaleme aldı. Ayrıca Shakespeare'in *Kral Lear* adlı eserini Portekizceye kazandırdı. Aynı zamanda çeşitli gravürlerin ve çizimlerin de Antonio Vale adı altında yaratıcısıydı.

Manuel Tiago mahlasıyla ürettiği eserlerinin pek çoğu şüphesiz otobiyografik öğeler taşır. Özellikle partinin illegal olduğu dönemdeki yeraltı yaşamını, İspanya İç Savaşı'na katılımını, cezaevi ve sürgün deneyimlerini öykü ve romanlarına yansıttığı görülür. Böylece tüm eserlerinde bir yandan özel olarak Portekiz Komünist Partisi'nin tarihi bir yandan da genel olarak 20. yüzyıl Portekiz'i okura eşlik eder.

Sansür yıllarında kaleme aldığı kitapların gecikerek yayınlandığını tahmin etmek güç olmasa da bazıları hayli ilginç yollardan geçerek gün ışığına çıkabilmiştir. Örneğin *Beş Gün Beş Gece*'nin el yazması, yazarın hapsedildiği Peniche Kalesi arşivlerinde Ni-

san Devrimi'nden sonra bulundu ve kendisine iade edildi. Bu kısa fakat etkileyici roman ilk kez 1975'te, "Manuel Tiago" imzasıyla ve yazarın gerçek kimliğinin bilinmediğine dair kurgusal bir yayıncı notuyla okurlara ulaştı. (Benzer bir not *Yarın Bizimdir Yoldaşlar*'ın girişinde de yer almaktadır.) *Beş Gün Beş Gece*'de, polis takibini atlatarak İspanya sınırından geçmeye çalışan genç bir adamın Portekiz kırsalındaki yolculuğu anlatılır.

Manuel Tiago'nun aslında kim olduğu parti önderleri tarafından biliniyor olsa da okurlara yıllar sonra, *Altı Köşeli Yıldız*'ın tanıtımı sırasında açıklandı. 1994 yılında yayınlanan *Altı Köşeli Yıldız* yazarın ilgiyle karşılanan, önemli eserlerinden biridir. Romandaki olaylar merkezî bir kubbeden çıkan altı kanatlı bir hapisanede geçer; başlıca karakterleri de buradaki mahkûmlardır. Egemen hukuk, toplumsal adaletsizliğin yarattığı öfkeyle suç işlemiş olanlar ile gerçek bir pişmanlık göstermeyen vicdansızlar arasında bir ayırım gözetmez. Cunhal, alabildiğine eşitsiz bir toplumda "suç"un nasıl üretildiğini tartışırken infaz uygulamalarını da eleştirir.

Eulália'nın Evi (1997) ise İspanya İç Savaşı'na, bu ülkedeki anti-faşist direnişe adanmış bir romandır. Yazarın birçok anlatısında olduğu gibi otobiyografik esintiler taşır. Cumhuriyetçi güçlere fedakârca omuz veren genç Portekizli militanlardan oluşan ana karakterleri, bir neslin değerlerini ve tutkularını yansıtır.

Sosyalist gerçekçi edebiyatın ufuk açıcı örneklerinden *Yarın Bizimdir Yoldaşlar*, beş yüz sayfayı bulan hacmi, akıcı kurgusu ve tavizsiz politik içeriğiyle Cunhal külliyatı arasında öne çıkar. Portekiz kırsalında geçen roman, illegal faaliyet yürüten Komünist Parti üyelerinin yaşamı ve örgütlenişi üzerinedir. Cunhal, egemenler tarafından soyulan ve sömürülen bir halkın gerçeğine tanıklık ederken yoksul köylü ve işçilerden oluşan toplumsal bir fresk çizer; partili mücadeleyi de hikâyenin kalbine yerleştirir. Yeraltı yaşantısının getirdiği zorlukları, titizlikle uyulması gere-

ken gizlilik kurallarını, yoldaşlık bağlarının değerini, harekete geçerken zamanlamanın önemini anlatır. Partili kadın ve erkeklerin insani özelliklerinin, zaman zaman da zaaf ve çelişkilerinin aktarıldığı satırlarda roman edebî değerini bulur.

Álvaro Cunhal'ın edebî ve siyasi eserleri Türkçenin yanı sıra İngilizce, Almanca, Fransızca, İtalyanca ve İspanyolca gibi pek çok dile çevrilmiş; *Yarın Bizimdir Yoldaşlar* Portekiz televizyonunda yayınlanan 2005 yapımı bir diziye kaynaklık etmiştir.

BÖLÜM I

1

ESKİ ŞEHİRDEKİ mekânlardan birinin terasında oturan üç yoldaş bir yandan sohbet ederken diğer yandan havanın sıcaklığından lezzeti katlanan buz gibi *biralarını* yudumluyorlardı. İçki içişleri birbirine benliyordu ama hal ve tavırları oldukça farklıydı. Dikkat kesilen António, sanki ani bir gelişme bekliyormuşçasına gözlerini bir o tarafa bir bu tarafa çeviriyordu. Etrafına bakınan Manuel, yoldan geçen kızları büyük bir keyifle izliyordu. Bir bacağına hafifçe diğerinin üzerine atmış Renato ise, ağzından arada bir çıkan tek tük kelimelere bakılırsa dalgındı ve sohbele kendini vermiyordu.

Gözleri bağlı bir yabancıyı buraya, şehir merkezine getirip gözlerini açsanız Puerta del Sol'den pek de uzak olmayan bu sokaklardaki canlılığa, oturacak yer bulunamayan mekânlara, etraftaki kalabalığa ve bina gölgelerinde serinleyen insanlara aldanıp, bu pazar gününün, yaz mevsimindeki herhangi bir pazardan farksız olduğunu düşünebilirdi.

İlk bakışta ıssız görünen köşe, birden, alışılmadık, tuhaf bir görüntüye büründü. Bu, sükûneti bozarak kornalar ve bağırışlar eşliğinde geçip duran arabaların görüntüsüydü. Kafalarına çeşitli harf ve sembollerle bezenmiş kasketler takan kadınlı erkekli kalabalık grubu görmek de, başka sokaklardan gelen ve Aziz António bayramında patlatılan maytapları anımsatan

gürültüyü duymak da bir o kadar tuhaftı. Bir süre sonra ses kesildi, ortalık sakinleşti.

Tam António'nun ortamdaki sessizlik üzerine yaptığı bir yorumun ardından bir patlama daha işitildi ve genç adam gözlerini sokağın diğer ucuna çevirdiğinde bir noktada toplanıp bekleyişe geçen insanlar gördü. Bunun üzerine:

“Herhalde *birini daha öldürdüler*,” dedi.

Tıpkı diğer göçmenler gibi o da yarı İspanyolca yarı Portekizce konuşuyordu. Kolayca alışkanlığa dönüşen bu yöntem, Portekizliler için en pratik yöntemdi; böylece herkes onları anlıyordu.

“Herhalde,” dedi sakin bir sesle Renato, bir yandan *birasını* yudumlarken.

Herhalde demek hafif kalırdı. Son haftalarda solcu militanlar ile sol dergileri satanlara karşı düzenlenen saldırılar katlanarak artmaktaydı. Bazıları hayatını kaybetmişti.

Eski şehirdeki o sokakta, o anda her şey az çok sakindi. Ancak Madrid bir volkan gibi kaynıyordu.

Eylemler ve çatışmalar birbirini izliyordu. Arabalar çılgın gibi son sürat geçip giderken içinden sloganlar haykırılıyor ve pencerelerde partilerin dev bayrakları sallanıyordu. Sağda solda silah sesleri duyuluyordu. Ne ilginçti ki kaçışanlara pek rastlanmıyordu.

Cumhuriyet Hükümetine karşı bir askerî darbe hazırlandığına dair söylentiler gittikçe yayılmaktaydı. Söylenene göre faşistler Montaña Kışlası'nda ayaklanmıştı ve şimdi kışlanın kapıları kapatılarak dışarıyla bağlantısı kesilmişti.

Yan masadaki bir İspanyol'a göre durum son derece açıktı.

“*Darbe başarıya ulaşsa bile kışlarına tekmeyi basarız.*”

Pekâlâ, bu sadece bir tahmindir. Peki ya onlar, yani bu üç Portekizli siyasi göçmen, darbe başarıya ulaşırsa ne yapacaklardı?

António, sabahları bir araba tamircisinde çalışıyordu. Doğrudan parti ile bağlantılı bir görevi vardı. Sınır bölgesini iyi

bildiği için, yeraltına inmek zorunda kalanları İspanya tarafında karşılayıp Madrid'e götürme işi ona verilmişti. Genelde bunu yapsa da bazen İspanya'dan Portekiz'e dönenlerin sınır-daki yolculuğunu organize ettiği de oluyordu.

Son birkaç haftadır, sınıra giderek başkente ulaşmasına yardımcı olduğu yetkili bir yoldaşı ile düzenli temas halindeydi. António'nun kısmen bildiği özel bir görev ile gelen bu yoldaşın, Guadiana'da sınırı geçerken jandarmaya yakalanıp silah bulundur-maktan mahkemeye çıkarıldıktan sonra suçlu bulunarak Hu-elva hapisanesine atılan iki partiliyi kurtarması gerekiyordu. Yoldaşı, ona bu partililerin adını söylememişti; zaten kendisi de bunu sormamıştı. António için o sadece *yoldaşı*; ona bu şekilde sesleniyor ve ismini sorgulamıyordu.

Manuel'in oturmuş bir hayatı yoktu henüz. Kısa süre önce, gençlik örgütlerinin düzenlediği bir etkinlikte atlattığı tehli-kenin ardından buraya gelmişti. Faşist bir darbenin gerçekleş-mesi halinde ne yapacağını bilmiyordu. Sadece genel bir fikri vardı, detayları henüz düşünmemişti.

“Şunu yaparım diyemem ama bir kenarda elim kolum bağlı oturacak değilim herhalde.”

Renato'nun durumu ise farklıydı. 18 Ocak grevine* katıl-mıştı. Bölgede tanınıyordu ve bir süre Leiria çamlığına kaçıp orada saklandıktan sonra yanına karısını da alarak nasıl oldu-ğunu kimsenin bilmediği bir yolla Portekiz'den çıkmayı ba-şarmıştı. Karısı evlere temizliğe giderken kendisi de birkaç gün önce kapanan bir mağazada çalışmaya başlamıştı.

“Darbe olursa bu onların sorunu. Portekiz'den başım bela-dan kurtulsun diye geldim, burada başıma iş açmaya hiç niye-tim yok.”

* 1934'te Marinha Grande şehrinde Salazar rejimine karşı başlatılan isyanın ilk günü.
-çev.

António, duyduklarının onun ağzından çıktığına inanamadığını söyleyince, Renato şunları ekledi:

“Tam da benim ağzımdan çıkacak sözler. Başımı derde sokmak istesem, Portekiz’de bu imkân fazlasıyla vardı.”

O öğleden sonrası bu şekilde konuşa konuşa geçirmelerinin ardından güneşin batmasına yakın vedalaştılar. Renato, şehrin bir ucundaki Las Ventas’a giderken aynı evde kalan António ile Manuel ters taraftaki Puerta del Ángel’e doğru yola koyuldular.

2

“Eulália’nın evi” diyorlardı oraya kendi aralarında.

Gelenin kimliğinden emin olmak için aralıktan göz ucuyla yokladıktan sonra kapıyı onlara açan evin annesiydi.

Nefret, şiddet ve intikamla dolu günlerden geçilmekteydi. Tehlike, Eulália’nın mahallede sevilmiyor olmasından kaynaklanmıyordu. Aksine, herkes tarafından sevilip sayılması onu tehlikeye atıyordu.

*Madrecita** –António ona bu şekilde hitap ediyordu– onlara koridor boyunca eşlik ederek yemek odasına kadar ilerledi.

“Henüz eve gelmedi,” diye açıklamaya başladı. “Sabahtan beri dışarıda. Yemek yiyip uyuması ve dinlenmesi gerekiyor.”

Söylentilere göre, İspanya’nın dört bir yanındaki generaler hazırlanan darbeyi destekliyorlardı, üstelik birliklerine de hâkimdiler. Parti, üyelerini harekete geçiriyor ve halka yönelik çağrılarda bulunuyordu. Eulália yorgundu.

“Zavallılık, kendini mahvediyor.”

Anacık ağlıyordu, ancak ağlaması şiddetlendikçe kızıyla daha da fazla gurur duyduğu kolayca anlaşılıyordu.

Misafirlerini, ailesinin fertleriymişçesine ağırlıyordu. António’ya Antón, Manuel’e ise Manolo diye hitap ediyordu.

* (İsp.) Anne kelimesinin küçültülmüşü. Anacık. –çev.

Onları bir damla ham zeytinyağı damlattığı *sucuklu nohut ile mercimek, taze fasulye* ve büyük bir iştahla yedikleri *tortilla* ile besliyordu. Hem de yağda yumurta, kızarmış patates, birazcık acı soğan, maydanoz ve sarımsak ile pişirilmiş gerçek *tortillalar* ile. Marifet sadece malzemelerde ve porsiyonun büyüklüğünde değil, aynı zamanda pişirme yöntemindeydi. *Anacı*, tavayı hafifçe sallayarak yapışmasını engellediği *tortillayı* müthiş bir beceri ile havada çevirip tava ile yeniden yakalarken diğer yüzünü kızartmaya devam ediyordu. Hazırladığı yemeğin övülmesi *anacığın* pek hoşuna giderdi. Onu mutlu eden, özellikle de böyle bir hüner sergilemiş olmasıydı.

Bir gün, António da aynısını yapmaya niyetlendi. Kendinden emin bir biçimde tavayı sapından tuttu. Kızartmanın tavayı yakmak üzere olduğunu gösteren yoğun bir koku yayıldığında *anacığın* bağıırışı duyuldu:

“Şimdi! Şimdi!”

Talimata uydu.

Tavayı çabucak şöyle bir sallayıp *tortillanın* yapışmasını engelledikten sonra ikinci kez salladı ve işte *tortilla* o anda tıpkı bir göktaşı gibi kayarak süzülürken onu havada son kez yakalama girişimi de başarısız oldu. Yumurta ve patatesin mutfağı bir uçtan diğer uca katettikten sonra yere düşerek etrafa yayıldığı bu ümitsiz açılış teşebbüsüne herkes şahit olmuştu.

Anacı öfkelenmemişti. Şaşkınlık içerisinde hareketsiz bir biçimde önünde duran dostunun da içinde bulunduğu sahne karşısında kahkaha atmamak için kendini zor tutuyordu. Yeri sildikten hemen sonra belli belirsiz bir ironi ile beceriksizi teselli etmeye çalıştı:

“Ağlama çocuğum. Bir dahaki sefere daha iyisini yaparsın.”

Evde işte böyle dostça, mesut bir biçimde yaşayıp gidiyorlardı.

Uluslararası Kızıl Yardım'ın talimatıyla Manuel'i oraya götüren, Ant3nio'nun ta kendisiydi.

Manuel sınırı yasadışı yollardan aşmayı bilmişti.

Geçtiği her noktada havlayan köpekler yüzünden geceleyin izlediği yolu kolayca belli edecek şekilde tehlikeli izler bırakarak Alentejo'nun çıt çıkmayan ıssız kırlarını yürüyerek katetmişti. Rosal de la Frontera'ya ulaşınca Ant3nio'ya takdim edilmiş ve onun eşliğinde Madrid'e gelmişti. Sevilla'ya varıncaya dek, kavurucu güneş altında, boğucu, havasız bir arabanın içinde seyahat etmiş, oradan itibaren yola trenle, aldıkları üçüncü sınıf biletle tahta bir oturağın üzerinde devam ettiklerinden, civataları gevşemiş eski vagon sallandıkça sırtları törpülenmişti.

Ant3nio söze girmişti.

Durum oldukça karışıkta. Gerici güçler, Cumhuriyet'in ilanı ve Halk Cephesi'nin şubat ayındaki seçim zaferi ile Parlamento'da cumhuriyetçi ve sosyalistlerden meydana gelen ezici çoğunluğu kabullenmiyordu.

“Hayır, kabullenmiyorlar! Niyetleri, iktidarı şiddet yoluyla geri almak. Bunu yakında kendi gözlerinle göreceksin.”

Seyahat oldukça uzun sürmüştü. Ant3nio'nun tek bahsettiği ülkedeki durum ve görevleri değildi. Kendisi hakkında bilgiler de vermiş, pek çok ilgi alanı olduğunu, bir araba tamirhanesinde tamircilik yaptığını ve tamir edilmeyi bekleyen bozuk bir motosikleti olduğunu söylemişti.

“Motosiklete binmeyi sever misin? Harika bir şeydir, dostum!”

Manuel ise yolculuk boyunca pek az konuşmuştu. Yoldaşlarının onu İspanya'ya yollamasına sebep olan olayların ve tehlikelerin ardından Madrid'e vardıklarında, artık üzerinden büyük bir yük kalkmış gibi hissediyordu. Yardıma kolay ulaşması, Val de Vargo'daki dostlarının misafirperverliği, sınırı

ustalıkla, hiçbir sorunla karşılaşmadan geçişi, yoldaşlık duygusuyla karşılanması ve António'nun yaşadığı evde ağırlanması onu rahatlatmıştı.

Eve adımını ilk attığında, Eulália henüz evde değildi. Seyahatleri boyunca António, Eulália yoldaşın adını pek çok kez anmıştı. Enerjisi, militanlığı, erkekler tarafından saygı görmesi, yalnızca faşistlere karşı değil, aynı zamanda hükümete, cumhuriyetçilere, Largo Caballero'ya yakın olanların dışındaki sosyalistlere yönelik keskin görüşlerinden defalarca bahsetmişti. António'nun Eulália hakkında anlattıklarından yola çıkan Manuel, daha onunla karşılaşmadan kafasında onun hakkında berrak bir fikir oluşturmaya başlamıştı. Epey cılız, sert görünümlü, sürekli emir verir gibi konuşan, kendinden emin, erkeksi hatlarda bir kadın görmeyi bekliyordu.

Bir süre sonra, beklenmedik bir anda Eulália aceleyle içeri girdi. Yetişkin, güler yüzlü, siyah saçlı, cana yakın ve konuşmasını çabuk el hareketleri ile süsleyen, yüzünden sıcak gülümsemesi eksik olmayan bir kadındı. Evin içi güzellik ve neşe ile dolmuştu.

“Merhaba, demek bir oğlun daha oldu! İyi akşamlar canlarım!” diyerek ikisini de öptü.

Hep ama hep, o çalkantılı ve kaygı verici günlerde bile böyleydi. Birisi onu şöyle tanımlamıştı: yüzde yüz komünist, yüzde yüz İspanyol, yüzde yüz kadın.

4

İlerleyen günlerde durum kötüleşti. Provokasyonların ve saldırıların sayısı giderek artmaktaydı. Bunlardan birine António da şahit oldu. Sokakta yürürken, iki el silah sesi işitti.

Çok yakından gelmişti. Hemen karşı kaldırımında bir adam sendeledikten sonra yere yığıldı. Çevredekiler adamın etrafı-

na üşüşürken, silahı ateşleyen kişi koşarak köşeyi dönüp arka sokakta gözden kayboldu. António, saldırganın yakalanıp yakalanmadığını hiçbir zaman öğrenemedi. Peki, diyelim ki yakalandı. Adamı tutuklayacaklar mıydı yoksa bu şiddet ortamında buldukları yerde hemen vuracaklar mıydı? Varsayalım ki ikinci seçenek gerçekleşti. Faşistler saat başı birilerine suikast düzenlerken bunu yapanı kim ayıplayabilirdi?

“Onlardan nefret ediyorum,” dedi Eulália. “Bir faşist, bin kez ölse bile işlediği bütün suçların cezasını çekmiş olmaz.”

Peki ya o, birisini öldürebilir miydi?

“Neden öldürmeyeyim?” diye yanıtladı.

Ona anlayış göstermemek mümkün müydü? Birlikte yaşadığı, kendisi gibi parti üyesi olan erkeğin cinayete kurban gitmesinin üzerinden henüz bir yıl bile geçmemişti. Adam tam anlamıyla ihanete uğramıştı. Evinden çıkar çıkmaz, kapının hemen önünde kurşun yağmuruna tutulmuş, yüzü paramparça olmuştu.

Aslında, oç alma fikriyle yaşadığı söylenemezdi. Yine de onu derinden etkileyen bu suç ve acı, mücadeleye devam etmesi için ona öfke dolu bir enerji katmıştı. Durum bunu gerektiriyordu.

Madrid halkı, kavurucu sıcağın altında geçirdikleri günün ardından biraz serinlemek üzere havanın kararmasına yakın Paseo de Rosales ve Casa de Campo’da gezintiye çıkmıştı. Şehrin içinden geçtiği trajik saatlere aldırmayan insanlar, aileleri veya arkadaşlarıyla grup halinde dolaşiyor, kız çocukları saçlarını bir çiçek ya da kurdele ile süslüyor, gülüp oynayan çocuklar anne babalarının önünden koşarak geçiyordu. Bu sırada, kaygılı bakışlar artık uğursuz olarak anılan tepedeki Montaña Kışlası’na yöneliyor, uzaklardan duyulan en ufak bir ses bile şüphe uyandırdığından insanların durup dikkat kesilmesine sebep oluyordu.

Huzursuzluk sebepsiz yere ortaya çıkmış değildi. Silahlı fa- lanjist grupların kışladaki ayaklanmış subaylara takviye yolla- dığına ve General Fanjul'un oraya gidip ayaklanmanın başına geçtiğine dair haberler hızla yayılıyordu.

Etrafta dolaşan bilgi ve dedikoduların ötesinde, halkın ola- bilecek en kötü senaryodan korkması için haklı sebepleri var- dı. Yine böyle bir akşamüstü, tam da Paseo de Rosales'te, gü- zelim cadde boyunca son sürat ilerleyen bir araç etrafa kurşun yağdırıp insanları ezerek ortadan kaybolurken arkasında yere yığılmış bedenler, inilti, çığlıklar ve kan gölü bırakacaktı.

Faşist terörün zalimliği, hazırlığı yapılan darbenin başarıya ulaşması halinde neler yaşanabileceğine dair tahminleri kolay- laştırıyordu.

Paseo de Rosales'te işlenen suç, kaygıların haklı sebeplere dayandığını gösteriyordu. Herkes gibi António'nun düşünce- si de bu yöndeydi. O akşam, yalnızca Stockler farklı bir tepki vermişti.

Ne garip adamdı şu Stockler. Portekizliydi. Neden bu isim- le anıldığını kimse bilmezdi. Madrid'e nereden geldiğini, daha önce ne işle meşgul olduğunu, hatta şu sıralar ne yaptığını dahi bilen yoktu. Bazıları, göç etmek zorunda kalan bir subay oldu- ğunu söylerken, diğerleri Belçika'da konsolosluk yaparken ka- çaklara pasaport sağladığı için oradan kaçtığını öne sürüyordu. Dünyayı dolaşan bir maceraperest olduğunu iddia eden başka bir grup da vardı. Bunlar tabii ki dedikodudan ibaretti. Birkaç ufak bilgi hariç ağızından laf almak mümkün değildi. Aylar önce İspanya'ya gelmişti. Halk Cephesi Hükümetine övgüler düzüyor, Cumhuriyetçi Hükümetin yanında saf tutuyordu.

Kısa boyluydu, sinekkaydı tıraşını hiç ihmal etmezdi. Yüzüne dikkatli bakıldığında Hintlilere benzediği fark edilirdi ve söylev veriyormuş gibi bir konuşma tarzı vardı. António ve Renato'ya onların babasıymış gibi otoriterce davranırdı. Onlarla konuşur-

ken söylediklerinden, ses tonundan, vücudunu dikleştirmesinden, karşısındakileri küçümsediği açıkça belli oluyordu, sanki onlara vakit ayırarak bir lütufta bulunuyormuş gibiydi.

Paseo de Rosales'te olanları öğrendiğinde yaşananların darbe tehlikesini teyit ettiği fikrine karşı çıktı. Kesinlikle öyle düşünmüyordu.

“Bunlar, ümitsiz eylemler. Yeterince güçlü değiller.. Bir şey olacağı yok.”

Kendinden son derece emin görünüyordu. Kendini mi kandırıyordu, yoksa yalnızca farklı görünmeye mi çalışıyordu, bunu kestirmek zordu.

5

Stockler'e göre, António ve arkadaşları cahil kimselerdi ve onların yaşam tarzı hoşuna gitmiyordu. Tanık olduğu bir sahne, hemen yargıya varmasını sağlamıştı.

Bir gün, Yardım*'ın devasa binasının arkasında bulunan dar sokaktan geçerken aniden bir motosikletin korkunç derecede rahatsız edici gürültüsüyle sarsıldı. Kaldırımında toplanan ve neredeyse kulakları patlayacak olan gençler merak ve heyecan içerisinde dikkat kesilmişlerdi. Motoru olduğu yerde duran, ayakları yere dayalı bir halde hareket etmeye hazırlanan sürücü, öfkeli bir biçimde gaza yükleniyordu. Giderek hızlanıp daha fazla gürültü çıkaran motorun tekerlekleri aniden havalanıp yere inerek öne doğru iki sefer zıpladıktan sonra sokak, kasırgaya yakalanmış gibi sarsıldı. İşte o anda, gidona yapışmış halde seleden sıçarcasına kalkıp doğrularak artık yalnızca elleriyle tutunan sürücünün ayakları havadaydı.

“Herif delirmiş! Şimdi yere yapışacak!” diye söylendi Stockler.

* Uluslararası Kızıl Yardım. -çev.

Yere yapışmamıştı. Sokağın sonuna dek sorunsuzca ilerleyip durdu.

Çılgın adamın yüzünü görmek isteyen Stockler, ona yaklaştığında gözlerine inanamadı. Karşısındaki çılgın, António'ydu.

António, onu görür görmez:

“Evet? *Ne diyorsunuz, mühendis bey?*” diye sordu. Ağzından bir anda öyle çıkmıştı. O anda karşısındakine neden mühendis diye hitap ettiğini bilmiyordu.

“Yanıyorsunuz dostum, ben mühendis değilim,” diyen Stockler, fazla samimi olmadan ve hiçbir yorum yapmadan oradan uzaklaştı.

Aslında gördüğü şey, António ve arkadaşları hakkında peşin hüküm vermesi için yeterli değildi. Ancak o çoktan yargıya varmıştı bile.

Birlikte vakit geçirmekten hoşlandığı kişiler, başka bir sınıfa mensup ve farklı bilgi birikimine sahip olanlardı. Bu yüzden, şehrin eski yakasındaki mütevazı bir barın terasında oturmakta olan António ve arkadaşları ile iki kelime ettikten sonra Correos* yakınlarındaki başka bir barın terasına geçmişti. Farklı bir mekân, farklı insanlar... Buradakiler, artık vaktini daha az göze çarpan etkinliklerle geçiren ve sayıları giderek azalan kodaman, seçkin müşteriler olurdu.

Stockler, bu mekânda *Hotel Berne Grubu* olarak bilinen üç meşhur demokrati arardı. Bunlar, polis teşkilatının bildirdiğine göre Lizbon'daki aynı isimli otelde *Delta Planı* olarak bilinen hükümeti devirme planının hazırlık toplantısının basılması sonrası İspanya'ya kaçmışlardı.

Sürekli birlikteydiler. Gerçek bir siyasi grup oldukları söylenebilirdi. Öyle ki, içlerinden birinden bahsedildiğinde ister istemez diğerlerinden de bahsetmek gerekiyordu. Dedikodu-

* İspanyol postane şirketi. -çev.

cular onlara *çatal bıçak takımı* adını takmıştı. Hatta hangisinin bıçak, hangisinin çatal, hangisinin kaşık olduğunu da söylüyorlardı. Aslında bu şakayı yapanların niyetinin kötü olmadığı söylenebilirdi. Grubun gerçekliği şüphe götürmezdi.

Yüzbaşı Roseiro, bazen içine kapanık bazen oldukça saldırdı. Eğer hararetle bir tartışmada köşeye sıkışırsa, sohbeti kesip nahoş sözler ve hareketlerle karşısındakine saldırabilirdi.

Bir defasında, Stockler ile Portekiz’de gerçekleşecek başarılı bir askerî darbe ihtimali üzerine konuşmaktan sıkılınca münakaşayı keserek şöyle dedi:

“Dostum, bu işten anlayan benim. Olayları kavrayacak zekân yoksa, sussan daha iyi olur.”

Stockler alınarak oradan uzaklaşmıştı. Ama söz ağızdan çıkmıştı bir kere ve yüzbaşının tarzına uygundu. Daha sonra tekrar karşılaştıklarında konu çoktan unutulmuştu.

Bay Melxior oldukça konuşkan biriydi. Atıştırmayı da se-verdi. Tabii ki yanında uygun bir içki ile birlikte. Sohbetler haddinden fazla uzayıp sabrını zorlayınca, dikkatleri daha il-ginç konular üzerine çekmeye çalışırdı.

Yine böyle bir durum, yüzbaşı kafe ve barlarda örgütlenip sonunda iyi restoranların kapanmasına sebep olan sendikaları sert bir biçimde eleştirince yaşandı.

Doktor, sendikaların etkinliğinden memnundu. Hem, giz-liden gizliye tanıdıklarına hizmet etmeyi sürdüren açık bir ta-nesinin yerini biliyordu.

“Baylar, öyle muhteşem bir *paella* yapıyorlar ki!”

Böylece karşınıza bir akşam yemeği teklifi ile çıkmış olu-yordu.

Grubun üçüncü üyesi genelde sadece adıyla, Fernando Torres olarak bilinirdi. Onu birkaç kelime ile betimlemek ko-lay değildi. Tanınmış ve saygı duyulan bir matematik öğret-menydi ve onun *Hotel Berne Grubu*’nun bir parçası olduğunu